

Psixi sağlamlıq hüququnun müdafiəsini təmin edən sistem

Köhnə Sovet modelinə əsaslanmış Azərbaycan Respublikasının psixi sağlamlıq sistemində təşkili yanaşma, həddən artıq mərkəzləşmiş xidmətlər, psixiatriya müəssisələrinin ümumi səhiyyə sistemindən və digər sektorlardan (sosial təminat, mənzil-kommunal xidmətləri, təhsil sistemi, ədliyyə sistemi və s.) təcrid edilməsi ilə xarakterizə olunur. İxtisaslaşmış tibbi xidmət səviyyəsində, demək olar ki, bütün növ xidmətlərdən istifadə imkanı vardır, lakin ilkin səhiyyə səviyyəsində psixi sağlamlıq xidmətləri zəif inkişaf etmişdir. Psixiatriya xidmətlərinin göstərilməsi, başlıca olaraq, poliklinikalarda çalışan psixiatrlar, PND-lər və psixiatriya xəstəxanalarının üzərinə düşür. 50-150 min əhaliyə xidmət edən hər bir administrativ bölgə poliklinikasında psixiatr ştatı vardır.

Bu psixiatrlar, xidmət dairəsi 300000 - 600000 nəfər əhalini əhatə edən bölgələrarası PND-lərin tabeliyində fəaliyyət göstərirlər. PND-lərin çoxunda həm ambulator, həm də stasionar tibbi xidmətlər göstərilir, stasionar müalicəsi, həmçinin, psixiatriya xəstəxanalarında aparılır. Bundan başqa, ölkənin üç böyük şəhərində Təcili Tibbi Yardım xidməti tərkibində bütün sutka ərzində fəaliyyət göstərən mobil psixiatriya qrupları vardır. 2001-ci ildə Milli Məclis tərəfindən qəbul edilmiş Psixi Sağlamlıq haqqında Qanun, tam informasiyaya əsaslanmış razılıq, anonimlik və gizlilik, məcburi yerləşdirmə və müalicə (yalnız məhkəmə qərarından sonra), o cümlədən, psixi xəstəliyi olan şəxslərin himayəsi və hüquqlarının qorunması ilə bağlı məsələləri tənzimləyir. Buna baxmayaraq, psixiatriya üzrə mütəxəssislər, hüquqşünaslar və pasiyentlər (həmçinin, onların ailə üzvləri) arasında qanunvericilik normaları haqqında məlumatlılıq vardır. Eyni zamanda, qanunun yerinə yetirilmə reqlamenti və onun tətbiqi mexanizmləri dəqiq işləyir və psixi xəstəliyi olan şəxslərin hüquqlarının qorunması üçün məsuliyyət daşıyan nəzarətçi qurum vardır.

Ölkədə Milli Psixi Sağlamlıq Siyasəti və Psixi Sağlamlıq üzrə Strateji Plan tərtib edilmişdir, həmçinin, istehlakçılar siyasətinin formalaşdırılması, planlaşdırılması və ya qiymətləndirilməsində iştirak etmək imkanı vardır. Psixi sağlamlıq üzrə informasiya sistemi psixiatrik epidemiologiya və statistika sahəsində etibarlı məlumatlar vardır, pasiyentlərin əksəriyyəti psixiatrik yardım üçün qeyri-rəsmi şəkildə müraciət edir və onlar bundan başqa, alınan bütün informasiyaların başlanğıc və ya orta mərhələlərini əks etdirən göstəricilərlə bağlıdır və nəticələrin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məlumatlar toplanmışdır. 2005-ci ilin ikinci yarısında Sə-

hiyyə Nazirliyində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş vermişdir və yeni rəhbərlik icimai səhiyyə sektorunda vəziyyəti qaydaya salmaqla bağlı işlərə başlamışdır. Görülən bu işlər psixi sağlamlıq sistemində islahatlar aparılması, o cümlədən, siyasətin işlənilib-hazırlanması, xidmətlərin maliyyələşdirilməsinin artırılması, həddən artıq təşkilatlanmadan icmaya doğru yönəlmə, ilkin səhiyyə səviyyəsində icmaya əsaslanan

xidmətlərin göstərilməsi və peşə təhsilinin təkmilləşdirilməsi üçün imkanlar yaradır.

Azərbaycan Respublikasında psixi sağlamlıq sisteminin gücləndirilməsində növbəti addımlar aşağıdakı məqsədlərə yönəlməlidir: psixi sağlamlıq siyasəti və milli-strateji planın işlənilib-hazırlanması. Bu siyasət və plana aşağıdakılar daxil edilməlidir:

- Gələcək psixi sağlamlıq sisteminin konsepsiyasının, prinsip və məqsədlərinin təsviri
- Strategiyaların, müddətlərin, fəaliyyət növlərinin, büdcənin, hədəf və məsuliyyətlərin müəyyən edilməsi
- İntihar hallarının qarşısının alınması, uşaqların psixi sağlamlığı, iş şəraitində stressin idarə

olunması, zorakılığın azaldılması və s. üzrə xüsusi proqramların tərtib edilməsi

- Standartların və keyfiyyəti təmin edən proseduraların işlənilib-hazırlanması

- Psixi sağlamlıq xidmətlərinin təşkilati strukturunun və idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi

- Psixi sağlamlıq sistemində maliyyə resurslarının bölgüsünün təkmilləşdirilməsi

Ümumi təyinatlı xəstəxanalarda stasionar psixiatriya şöbələrinin yaradılması və mövcud icma yönümlü müəssisələrin gücləndirilməsi.

- Psixi sağlamlıq xidmətlərinin ümumi səhiyyə sistemində inteqrasiya edilməsi

- Həddən artıq təşkilatlanmadan icmaya doğru yönəlmənin həyata keçirilməsi, buna paralel olaraq, alternativ xidmətlərin (böhran vəziyyətində müdaxilələr, reabilitasiya proqramı, sığınacaq tipli yaşayış və iş yerləri, evdə yardım, xəstəlik hallarının idarə olunması və s.) inkişaf etdirilməsi

- Xidmətlərin mərkəzləşməsinin aradan qaldırılması və yerli səhiyyə-psixi sağlamlıq xidmətlərinin səlahiyyətlərinin artırılması

- İstehlakçıların ehtiyac və tələblərini yerinə yetirən, icmaya əsaslanan müəssisələrin təsis edilməsi

- İlkən səhiyyə işçiləri üçün psixi sağlamlıq sahəsində təlimlərin artırılması

- İlkən səhiyyə işçiləri üçün psixi sağlamlıq üzrə təlim proqramlarının tərtib edilməsi

- İlkən səhiyyə praktikasında rəhbərliklər və müalicə protokollarının tərtib edilməsi

- Psixiatriya mütəxəssisləri tərəfindən ilkin səhiyyə işçilərinə nəzarətin təmin edilməsi

- İlkən və ixtisaslaşmış tibbi yardım müəssisələri arasında qarşılıqlı göndərişlərə əsaslanan şəbəkənin yaradılması

Psixi sağlamlıq sisteminin kadr resurslarının artırılması (məs., sosial işçilər, psixoloqlar və s.)

- Təhsil sistemində kifayət

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

- Psixi sağlamlıq sistemində

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

digər əsas sektorlarla (məs., təhsil, sosial təminat, ədliyyə və s.) əlaqələrinin artırılması

- Psixi sağlamlıqla bağlı məsələlərin əhəmiyyətinin bu sahə ilə əlaqəli olan əsas təşkilatlar tərəfindən anlaşılmasına nail olmaq və onları psixi sağlamlıq siyasətinin yerinə yetirilməsi üzrə razılaşmaya qoşulmağa təşviq etmək

- Hər bir sektorda psixi sağlamlıqla bağlı məsələlərin əlaqələndirilməsi üçün məsuliyyət daşıyan nümayəndə təyin etmək

- Dövlət qurumlarının, beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə psixi sağlamlıq üzrə Koordinasiya-Məsləhət Şurası təsis etmək və psixi sağlamlıq üzrə informasiya sisteminin təkmilləşdirilməsi.

- Psixi sağlamlıq üzrə informasiya sistemində qeydə alınacaq əsas göstəriciləri müəyyən etmək

- Psixi sağlamlıq üzrə məlumatların müntəzəm şəkildə toplanması, protokollaşdırılması, təhlil edilməsi və yayılmasını təmin etmək

- Təhsil sistemində klinik epidemiologiya və biostatistika üzrə mütəxəssislər hazırlamaq

- Görülmüş işlər və ya prosesin gedişi haqqında informasiyadan çox, nəticələrə diqqət yönəltmək

- Psixi sağlamlıq üzrə elektroməlumat bazası tərtib etmək.

VAHİD Öməröv,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru